

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

“ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,”

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΡΙΣΤ. ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΣΤΙΛΠ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠ. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ

ΘΡΑΚΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΤΟΥΡΙΣΤ — ΒΟΥΛΗΣ 18

1928

Ἡ κριτικὴ ἀνάλυση τοῦ ἔργου τοῦ Βιζυηνοῦ εἶνε δουλειὰ διεξοδική καὶ δεθὰ γίνεαι μέσα σ' αὐτὸ τὸ μικρὸ συγκεντρωτικὸ κριτικὸ σημεῖωμα. Εἰδικοί κριτικοὶ ἀνάλυσαν καὶ ἔκριναν τὸ ἔργο του, ἀπὸ ἔποψη ποιητικῆ, διηγηματογραφικῆ καὶ λαογραφικῆ καὶ ἔξιστόρησαν τὸ βίο του με συμπάθεια ξεχωριστὴ καὶ δίκαιη, ὅπως ταίριαξε στὸ ἄξιο τέκνο τῆς ἐρημωμένης τώρα Θράκης, ποὺ κλεῖ στα σπλάχνα της τὴν πατρίδα τοῦ ποιητῆ —τὴν περίφημη Βιζώ. Ἡ δικὴ μας ὑποχρέωση εἶνε νὰ βάλουμε μ' εὐλάβεια τὰ λίγα αὐτὰ γιὰ τὴ μνήμη τοῦ πρώτου Θραῖκα λογοτέχνη ἀνάμεσα στὶς σελίδες αὐτές, ποὺ κάνουν τὴν ἀρχὴ νὰ περιμαζέψουν καὶ νὰ περισώσουν κάθε τι θρακικὸ καὶ νὰ τὸ καταστήσουν κοινὸ καὶ πανελλήνιο.

Ἄν εἶνε ἀλήθεια πὼς ὠρισμένοι ἄνθρωποι δημιουργοῦν τὴν Ἱστορία ἐνὸς λαοῦ σπρώχνοντάς τον στὰ πεπωμένα του, ἄλλο τόσο εἶνε ἀλήθεια πὼς ἄνθρωποι προικισμένοι με ξεχωριστὰ πνευματικὰ χαρίσματα, σπρώχνουν ἓνα λαὸ στὴν πνευματικὴ του ἀναγέννηση.

Κι' ὁ Βιζυηνός, ποὺ τόσο πρόωρα τοῦ στέρησεν ἡ Μοῖρα τὴ σκέψη κ' ἔτσι σκληρὰ τοῦ ἄρπαξεν ὁ χάρος τὴ ζωὴ, εἶνε ἓνας ἀπ' αὐτούς.

ΠΕΡ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΨΑΛΤΗΣ

Εἰς ἐκ τῶν λογίων Θρακῶν, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεώς των ἐτίμησαν τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα των, εἶναι καὶ ὁ **Στ. Ψάλτης**.

Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Σ. Ἐκκλησίαις τῷ 1869 ἐκ καλῆς οἰκογενείας. Τὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν ἔλαβε κατὰ πρῶτον εἰς τὸ σχολεῖον τῆς γενετέρας του, κατόπιν δὲ εἰς τὰ Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα Φιλίππουπόλεως, τὰ ὁποῖα ἤκμαζον τότε ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀειμνήστου Πέτρου Παπαγεωργίου. Μετὰ ταῦτα ἐφοίτησεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, τῷ δὲ 1894 ὑποστάς τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις ἔτυχε τοῦ βαθμοῦ ἄριστα.

Τῷ 1895 ὑπέβαλεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν του λατινιστὶ γεγραμμένην καὶ πραγματευομένην περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῶν Σ. Ἐκκλησιῶν. Μετὰ τρία ἔτη τὴν μετέφρασεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν συνεπλήρωσε διὰ λεξιλογίου καὶ διαλεκτικῶν κειμένων καὶ τὴν ὑπέβαλεν εἰς τὸν γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τοῦ Συλλόγου «Κοραῆ», εἰς ὃν καὶ ἐβραβεύθη ὡς «πρότυπον ἔργον ἀκριβολόγου καὶ μεθοδικῆς — πλουσιωτάτης εἰς παραδείγματα — γραμματικῆς ἐρεῦνης τῆς γλώσ-

σης, κρίσιν ὑπόδειγμα πρὸς σύνταξιν ὁμοίων πραγματειῶν καὶ περὶ ἄλλων τῆς γλώσσης ἰδιωμάτων», κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ εἰσηγητοῦ τοῦ διαγωνίσματος. Τῷ 1905 ἡ μελέτη αὕτη ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαρασλῆ ὑπὸ τὸν τίτλον *Θρακικὰ ἢ μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς πόλεως 40 Ἐκκλησιῶν*. Δι' αὐτῆς ἐξετάζεται μὲ πολλὴν ἀκριβείαν ἡ φωνητική, ἡ μορφολογία, ἡ παραγωγή τῶν λέξεων, τὰ κύρια ὀνόματα καὶ ὁ λεκτικὸς θησαυρὸς τοῦ ἰδιώματος τῶν 40 Ἐκκλησιῶν, ἐν τέλει δὲ δημοσιεύονται καὶ τέσσαρα παραμύθια, δι' ὧν λαμβάνομεν ἀκριβεστέραν εἰκόνα τοῦ ἐξεταζομένου ἰδιώματος. Παρῆλθον τριάκοντα ὄλα ἔτη ἀπὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ ρηθέντος ἔργου. Καὶ ὅμως οὐδὲν ἄλλο θρακικὸν ἰδίωμα δύναται ἀκόμη νὰ ἐπιδείξη πλήρη ἐπιστημονικὴν ἔρευναν. Τὸ ἰδίωμα τῆς Κομοτινῆς — ὀλιγώτερον τὰ τῆς ὑπολοίπου Δυτικῆς Θράκης — ἐξετάσθησαν μὲ ἀξιόλογον ἐπιστημονικὴν ἀκριβείαν, ἀλλ' εἰς μόνα τὰ γε-

ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΨΑΤΗΣ

νικώτερα χαρακτηριστικά των ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Στ. Κυριακίδου, πρβλ. *Λαογραφίας Β'* (1910) σελ. 427 κ. ἔξ. καὶ *Λεξικογραφ. Ἀρχείου* ζ' σελ. 362 κ. ἔξ. Τοῦ ἰδιώματος τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐξετάσθησαν μόνον τὰ ἐκ τῆς Τουρκικῆς πολιτογραφηθέντα στοιχεῖα ὑπὸ τοῦ *L. Ronzevalle, Les emprunts turcs dans le grec vulgaire de Roumélie et spécialement d'Andrinople* Paris 1912, τὸ δὲ ἰδίωμα τῆς ἐν Β. Θράκῃ ἑλληνικωτάτης Στενημάχου ἀκροθιγῶς μόνον ἠρευνήθη ὑπὸ τοῦ *P. Kretschmer, Zum Dialekt von Stenimachos*. (=Ἀφιέρωμα εἰς

Γ. Χατζιδάκιν σελ. 135 κ.έξ.). Ἡ ἀνάμειξις τῶν ἐξ Ἀνατ. Θράκης προσφυγῶν πρὸς τοὺς κατοίκους ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν θὰ συντελέσῃ ἀναπόφευκτως εἰς τὴν ἀνάμειξιν καὶ τῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων των. Διὰ τοῦτο θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον νὰ ἐρευνηθοῦν ταχέως καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι ἀκόμη καιρὸς καὶ τὰ λοιπὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Θράκης. Αἱ φιλόξενοι στῆλαι τῶν *Θρακικῶν* παρέχουν τὴν πρὸς τοῦτο εὐκαιρίαν. Δὲν χρειάζεται ἤδη παρὰ ἡ καλὴ θέλησις καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον τῶν λογίων Θρακῶν διὰ τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος των. Ἄς ἐλπίσωμεν καὶ ἄς εὐχηθῶμεν νὰ μὴ ἀργήσῃ νὰ ἐκδηλωθῇ.

Μετὰ ὀκτῶ ἔτη ὁ Στ. Ψάλτης ἐδημοσίευσεν γερμανιστὴ τὴν *Γραμματικὴν τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων* (ἀπὸ τοῦ 6ου—13ου αἰ.)¹. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι προῖον καὶ φιλοπονίας καὶ ἐπιμελείας ὑποδειγματικῆς καὶ—παρά τινας μεθοδικὰς ἐλλείψεις του—θὰ εἶναι χρησιμώτατον βοήθημα δι' ὅλους τοὺς μελετῶντας τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἰδίως τὴν μεσαιωνικὴν περιόδον αὐτῆς.

Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων αὐτοτελῶν ἔργων ὁ Στ. Ψάλτης ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν *Ἀθηνᾶν*, τὸ *Λεξικογρ. Ἀρχεῖον* κ. ἄ. πολλὰς καὶ ἀξιολόγους γλωσσικὰς πραγματείας, βιβλιοκρισίας κλπ.

Ἄλλ' ἂν εἰς τὰ ρηθέντα ἔργα διαφαίνεται ὁ φιλότιμος, ὁ φιλόπονος, ὁ εὐσυνειδητος ἐπιστήμων, εἰς τὸ ἔργον του *Ἡ Θράκη καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἐν αὐτῇ ἑλληνικοῦ στοιχείου* (ἐκ σελ. 367), δημοσιευθὲν εἰς τὴν σειρὰν τῶν *Ἐθνικῶν δημοσιευμάτων* τοῦ συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων τῷ 1919, μᾶς παρουσιάζεται ὁ φιλόπατρις Ἑλληὴν καὶ Θραξ. Τὸ βιβλίον ἀφιερώνεται «ταῖς ἀθανάτοις ψυχαῖς τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων Θρακῶν ἀγωνιστῶν» καὶ ἀποτελεῖ πολῦτιμον καὶ πειστικὸν συνηγόρον τῶν θρακικῶν δικαίων. Δι' αὐτοῦ διακηρύττονται τὰ ἀπαράγραπτα δικαιώματα τοῦ θρακικοῦ ἑλληνισμοῦ, οὐχὶ ὅμως διὰ τῆς συνηθισμένης εὐκόλου πατριδολογικῆς κενολογίας, ἀλλὰ μὲ τὸ φῶς ἀκριβολόγου ἱστορικῆς ἐρεύνης, μὲ στατιστικὰς πολλὰς καὶ ποικίλας—οὐχὶ μόνον ἡμετέρας, ἀλλὰ καὶ βουλγαρικὰς, τουρκικὰς καὶ εὐρωπαϊκὰς—καὶ μὲ ἔλεγχον ἀμερόληπτον τῶν ἐν αὐταῖς στοιχείων. Καὶ διὰ τῆς ἐρεύνης τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, στατιστικῶν χαρτῶν, κλπ. καταδεικνύει ὅτι «πᾶσαι αἱ σλαβικαὶ καὶ βουλγαρικαὶ ἐπιδρομαί, αἱ ὅποια κατέλιπον ἵχνη ἀνεξάλειπτα τῆς διαβάσεώς των καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ ἀκόμη, ἀφῆκαν

¹) *St. Psaltes, Grammatik der byzant. Chroniken (=Forschungen zur griech. und latein. Grammatik herausg. von P. Kretschmer und J. Wacker-nagel 2, Heft)*. Göttingen 1913 ἐκ σελ. XVI. 394 εἰς 89.

τὴν Θράκην τὴν ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως ἀνεπαφον. Οὐδὲν τοπωνύμιον σλαβικὸν ἢ βουλγαρικὸν δύναται τις νὰ εὔρη ἐν τῇ ὀνομασίᾳ πάντων τῶν χωριῶν, ποταμῶν, ὄρεων, πόλεων τῆς σημερινῆς Θράκης. Ἀπ' ἐναντίας πάντα τὰ τοπωνύμια εἶναι ἢ ἀρχαίας Θρακικῆς καταγωγῆς (Βιζύη, Ἐργίνης, Σηλυβρία) ἢ ἀρχαίας Ἑλληνικῆς (Ἀδριανούπολις, Χαριούπολις, Καλλίπολις, Σκοπός, Σκόπελος) ἢ μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας (Σκεπαστός, Γέννα, Κρύνερον) ἢ τέλος τὰ πλεῖστα Τουρκικῆς καταγωγῆς (ὡς ἐκ τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως). Οὐδὲν μεσαιωνικὸν σλαβικὸν ἐκτὸς τοῦ ὀνόματος *Μαρίτσα* τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου ὅπερ ὅμως ἐξηγεῖται, διότι ἡ ὀνομασία αὕτη ὀφείλεται εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Β. Θράκης ἢ Α. Ῥωμυλίας, ἐν ἧ ἔχει τὰς πηγὰς του καὶ τὸν πρῶτόν του ῥοὺν ὁ ποταμὸς οὗτος. Ὁ ἀκραιφνὴς ἑλληνικὸς χαρακτήρ τῆς χώρας διέμενε σταθερῶς τοιοῦτος μέχρι τῆς κατακτήσεως τῶν Τούρκων. Τοῦτο ἀποδεικνύουσιν αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἱστορικοὶ χάρται (ἀγγλικοί, γαλλικοὶ καὶ γερμανικοί), οὓς παρέθηκεν ὁ Ρίτςφ ἐν τῷ βιβλίῳ του: *Les Bulgares dans leurs frontières historiques; ethnographiques et politiques*. Berlin 1917. Ἐν αὐτοῖς δύναται τις νὰ ἴδῃ ὅτι ἡ σημερινὴ Ν. Θράκη ἢ ἀποτελοῦσα τὸ βιλαέτιον Ἀδριανουπόλεως *σὺδέποτε ἀπετέλεσε* μέρος τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους κλπ.

Τὴν φιλότιμον ἐπιστημονικὴν καὶ ἄλλην δρᾶσιν τοῦ Στ. Ψάλτου διέκοψε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀνίατον νόσημα, ὑπὸ τοῦ ὁποίου κατετρώχετο μέχρι τοῦ πέρυσιν ἐπισυμβάντος θανάτου του ἐν πλήρει ἀκμῇ τῆς ἡλικίας του. Ἐὰν ἀκόμη καὶ εἰς ἄλλας χώρας, αἱ ὁποῖαι διαθέτουν περὶ σστέρας ἐπιστημονικὰς δυνάμεις, ἀπώλεια ἑνὸς καλοῦ ἐρευνητοῦ ἀφήνῃ πάντοτε αἰσθητὸν κενόν, εἰς τὴν μικρὰν μᾶς Ἑλλάδα τὸ κακὸν εἶναι φυσικὰ πολὺ μεγαλύτερον. Ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ Στ. Ψάλτου—ἐπιστήμονος οὐχὶ μόνον ἀρτίας μορφώσεως καὶ ζηλευτῆς φιλοπονίας, ἀλλὰ σπανίας χρηστότητος καὶ μετριοφροσύνης—ὑπῆρξε ζημία σημαντικὴ εἰς τὰς παρ' ἡμῖν γλωσσικὰς ἐρεῦνας, ἰδιαζόντως δὲ αἰσθητὴ εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ψάλτης εἰργάσθη, ἐπὶ δεκαετίαν σχεδόν, μὲ ζῆλον καὶ ἐπιμέλειαν ὑποδειγματικὴν, μὲ ὑπέροχον ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθῆκον καὶ μὲ πείραν λεξικογραφικὴν ἀληθῶς δυσαναπλήρωτον.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγ. Πανεπ. Ἀθηνῶν